

тодической и воспитательной работы. Речь идет о новациях, связанных с хрущевскими реформами. В частности, студенты осваивали понятие хозяйственного расчета, особое внимание обращалось на политехническую подготовку студентов.

Ключевые слова: институт, обучение, учебный план, занятия, сессия.

Отримано: 05.11.2018 р.

УДК 378.014.53:061.2(477.43)«198/199»

**Олександр Комарницький,
Юрій Зварич**
м. Кам'янець-Подільський

ДЕМОКРАТИЗАЦІЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ ВИШІВ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ 80-х – НА ПОЧАТКУ 90-х рр. ХХ ст.

У статті йдеться про демократичні тенденції у суспільно-політичному житті вишів Хмельниччини у період перебудови. З'ясовано, що реальному демократичного змісту набуло студентське самоврядування, центральною ланкою реалізації якого була академічна група, студентські деканати, ради гуртожитків. Змінювалися акценти у проведенні політінформації, з'явилися незалежні від партійних структур політклуби. Зазначається, що студенти скористалися активним і пасивним виборчим правом у виборах до союзної, республіканської та місцевих Рад. Частина викладачів, членів Народного Руху України за перебудову, вимагали подальшої демократизації органів вишу та більш ретельного дотримання законодавства республіки. Автори розповідають про жовтневий 1990 року страйк студентів. Піднімалося питання про відновлення Кам'янець-Подільського державного українського університету.

Ключові слова: інститут, перебудова, самоврядування, група, вибори.

Перебудовчі процеси, другої половини 80-х – початку 90-х рр. ХХ ст. позначилися на громадсько-політичній діяльності вишів Хмельниччини. Глибока криза в економічній, політичній, ідеологічній та соціальній сферах країни була наслідком кризи у КПРС і її керівництва в цілому. Вихід з цього стану розглядався як нагальна потреба часу. Країна потребувала серйозних зрушень, прискорення науково-технічного прогресу, форсованого соціально-економічного розвитку. У березні 1989 р. на засіданні вченої ради педінституту проректор з навчальної роботи І. Козак з цього приводу зауважував, що слід «чільніше керуватися настановою лютневого (1988 р.) Пленуму ЦК, у постанові якого сказано про необхідність на практиці вчити молодь жити і діяти в умовах демократії, що поглиблю-

ється. З цією метою створювати в навчальних закладах всі умови для відкритості і гласності, взаємоповаги та співробітництва учителів і учнів, професорів і студентів. Виховувати загальну, політичну і правову культуру, культуру соціалістичного демократизму, добиватись глибокого розуміння молоддю конституційних прав і обов'язків громадянина СРСР»¹.

Демократичні тенденції проникали у середовище комсомольських організацій. Зокрема, очільник комсомольців Хмельницького технологічного інституту (далі – ХТІ) В. Нижник визнав, що комітет комсомолу мав подавати більш дієву допомогу студентам і співпрацювати з ними. Для контролю за його діяльністю було створено раду комсоргів, члени якої мали право вирішального голосу на засіданнях комітету комсомолу. У 1990 р. керівний орган комсомольців вищу запланував створити молодіжний центр, госпрозрахункові центри дозвілля, клубів за інтересами, формування студентських загонів, проведення конкурсів «Міс» і «Містер», КВК, провести заходи з відродження національних традицій, організувати економічний, юридичний всеобуч, службу знайомств «Шанс» тощо².

Період перебудови характеризується розвитком студентської демократії. В 1985 р. у педінституті запровадили студентське самоврядування. Було прийняте відповідне положення. Центральною ланкою реалізації самоврядування була академічна група, що мала такі повноваження: обирати старосту, приймати рішення про звільнення його від обов'язків і вносити про затвердження прийнятого студентським колективом рішення; вносити пропозиції і робити запити в органи адміністрації і громадські організації з усіх питань діяльності академгрупи; висувати кандидатури на присвоєння іменних і персональних стипендій; порушити клопотання перед стипендіальною комісією про призначення стипендій членам групи, які мають задовільні оцінки, а також про призначення добавок до стипендій за активну участь в громадсько-корисній роботі або про позбавлення таких добавок; подавати студентському деканату мотивовану думку з питань заохочення або стягнення студентів групи, відрахування з вишу з причин, не пов'язаних з неуспішністю, атестації і відбору студентів для поглибленої профспілкової підготовки, видачі характеристик, рекомендації для навчання в аспірантурі; вносити пропозиції до профкому і студкому про надання місць у гуртожитку, поселенні і розміщенні в ньому членів академгрупи; вносити попередні пропозиції до комісії з розподілу молодих спеціалістів.

Органами студентського самоврядування виступали також студентські деканати, ради СНТ, гуртожитків, штаби трудових справ, ради любительських об'єднань, клубів за ін-

тересами тощо. Зокрема, до складу деканату входили декан, секретар з організаційної роботи, старости всіх курсів (груп) факультету. Декан та секретар обиралися на звітно-виборних зборах комсомольської організації³.

Відповідно до постанови Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти СРСР, секретаріату ВЦРПС і Секретаріату ЦК ВЛКСМ «Про першочергові заходи з розширення участі студентів в управлінні вищими навчальними закладами» від 17 червня 1987 р. за №435/20-11/Ст7/10а студентів вводили до складу рад інститутів і факультетів⁴. У вченій раді Кам'янець-Подільського сільськогосподарського інституту (далі – СГІ) студенти складали третину⁵. Представникам студентів дозволили бути присутніми на екзаменах, заліках, захисті курсових і дипломних робіт, вносити пропозиції щодо удосконалення цих робіт. Вони мали брати участь у роботі приймальної комісії, комісія з розподілу стипендій і місць в гуртожитку. На факультетах і курсах регулярно проводили збори студентів, на яких обговорювали заходи щодо вдосконалення навчально-виховного процесу, заслуховували і розглядали пропозиції студентів щодо запровадження вільного відвідування лекцій, якості викладання певної дисципліни, заслуховували звіти окремих посадових осіб тощо.

У ХТІ до складу вченої ради входили 29 студентів. Студентський актив брав участь в роботі комісії з розподілу молодих спеціалістів. У складі стипендіальних комісії студенти становили 50% і більше. Призначення стипендій здійснювалося за поданням академічних груп. На всі запити і скарги студентів адміністрація інституту і факультетів давали відповіді упродовж 10 днів. Академгрупи обирали старост групи, або приймали рішення про їх дострокове звільнення, висували кандидатури на присвоєння іменних і персональних стипендій. Студенти через студентський деканат застосовували оперативні заходи громадського і дисциплінарного характеру щодо осіб, які припускалися порушення трудової і навчальної дисципліни⁶. У 1989 р. студент цього вишу О. Поробок у своєму дописі відверто звернув увагу на те, що «необхідно звільнитися від першості комсомолу в управлінні явищами, що відбуваються в студентському житті. Студентські ради повинні мати можливість скликати засідання за першою вимогою студента. Крім цього студради слід наділити правом впливу на прийняття рішень адміністрації (правом «вето»)»⁷.

У пединституті студенти також брали участь у роботі вчених рад інституту і факультетів. Вони були учасниками виборів ректора у січні 1988 р, деканів факультетів. На II-V-x курсах академгрупи переводилися на самоврядування, відповідно звільнивши їхніх кураторів і передавши обов'язки

старостам. Щоправда, у більшості випадків останні фіксували лише пропуски занять, не проводячи відповідної роботи. Мали місце випадки, коли старости йшли на «поводку» студентів, які пропускали заняття. Наприклад, у 1988 р. на студентському суді честі лишили прав на самоврядування російсько-англійську групу на III курсі філологічного факультету. За невміння і небажання виконувати положення про самоврядування, невідповідність до самостійного вирішення питань організації навчання комітет комсомолу лишив прав на самоврядування III курс істфаку⁸.

Мали місце й інші прорахунки в організації студентського самоврядування. Зокрема, 16 грудня 1987 р. на засіданні вченої ради ХТІ у рішенні ради визначалися такі недоліки: «Виборний актив студентських громадських організацій практично не був присутній на екзаменах і заліках і не вніс ніяких пропозицій з вдосконалення практики... Не ввійшло у практику роботи факультетів проведення загальних зборів студентів і професорсько-викладацького складу, слабка роль студентського самоврядування, створення студентських науково-дослідних лабораторій, конструкторського бюро та інших творчих об'єднань. Незадовільно вирішуються питання узагальнення і поширення побуту кращих студентських груп з розвитку студентського самоврядування...»⁹.

Змінювалися акценти у проведенні політінформацій. Доцент кафедри російської мови педінституту Б. Хричиков вважав, що вони не викликали ніякої зацікавленості у студентів, бо за змістом це був лише переказ уже відомих усім фактів у «гіршій формі і без всякого аналізу, просто чиста подача фактів». Назривала потреба змінити саму форму політичного інформування, зробити його цікавішим і змістовнішим. На думку Бориса Васильовича, заслуговували на увагу теми, пов'язані з розповсюдженням наркоманії, з історією інституту, його випускниками. На переконання викладача кафедри української літератури М. Кудрявцева студентам цікаво було б знати про сучасний стан літературного процесу, перебудову у цьому напрямку, про «спливання» забутих імен. Варто було проводити більше зустрічей з письменниками, діячами культури, людьми, які побували за кордоном¹⁰.

Викладачі-суспільники, реагуючи на зміни, що сталися в ідеології, на початку 1989 р. проводили бесіди-політінформації в академгрупах з таких питань: «Які проблеми хвилюють у першу чергу?», «Політичні події, що викликають найбільший інтерес», «Ефективність викладання суспільних наук у фаховій підготовці», «Перелік політичних тем, з яких ви змогли б сьогодні виступити», «Рівень відчуття перебудови в місті, інституті», «Пропозиції щодо підвищення якості навчання й вихо-

вання». Під час бесід виявилось, що студентів-істориків і філологів українського відділу найбільше турбували теми виборів народних депутатів, Народного руху за перебудову в Україні. Студентство схилилося до того, що перебудовчі процеси здійснювалися повільно і частково. У свою чергу, студенти російського відділу філологічного факультету негативно висловилися щодо надання українській мові статусу державної, перебудову відчували у «збільшенні двійок на екзаменах, відсутності єдності слова і діла». Студенти фізико-математичного і педагогічного факультетів досить скептично оцінювали досягнуте, критикували роботу обласного і міського керівництва. Вони виступали також за зменшення регламентації різних обов'язкових виховних заходів¹¹.

У цей період у республіці з'явилися незалежні від партійних структур політичні клуби, що ставили за мету ведення агітаційної і пропагандистської роботи серед широких мас населення. У 1985 р. з ініціативи студента II курсу педінституту С. Бабія було зорганізовано дискусійний політклуб «Планета» (1985-1989 рр.), куди, окрім самого ініціатора, ввійшли його однокурсники Ю. Байдюк, М. Лазарович, В. Нестеренко, К. Тимчук. На його засіданнях розглядалися питання внутрішньої і зовнішньої політики КПРС, важливі документи і події. Голова ради клубу Ю. Байдюк виносив на обговорення дискусійні проблеми¹². У 1987 р. політклуб очолив С. Бабій. У складі організації було 15 молодих лекторів. Тоді ж група звернулася до міськкому ЛКСМУ з пропозицією проведення пропагандистської роботи в молодіжних колективах міста. Лише з листопада 1986 р. по березень 1987 р. політгуртківці відвідали СШ № 1, 2, 14, харчовий технікум, технічні училища № 5 і 6, смт. Чемерівці, а також у гуртожиток №4 інституту¹³. Виступаючи в багатьох колективах міста та області, члени політклубу гостро критикували партійно-державне керівництво республіки, передусім першого секретаря ЦК КПУ В. Щербицького, що не лише пленталося у хвості демократичних змін, але й чинило їм всілякі перепони, ознайомлювали з «білими плямами» української історії, засуджували дискримінаційну політику щодо української мови. Діяльність «Планети» не могла не зацікавити КДБ, який почав відстежувати виступи її членів. Зокрема, свідченням цього стала так звана нарада комсомольського активу м. Кам'янець-Подільський, де начальник місцевого відділення КДБ звинуватив політклуб «в ідейно невизриманих вчинках у виступах перед учнівською молоддю» та іншій крамолі. Найбільше обурення захисника режиму викликали деякі вислови М. Лазаровича. Так, під час одного із засідань політклубу на запитання, що таке СРСР, студент зауважив, що ця аббревіатура поки що не відповідає змістові.

Бо владу Радам ще тільки збираються повертати, дійсний соціалізм несумісний із командно-адміністративними методами господарювання, та й статус республік як державних одиниць вельми невизначений. Нелояльною з погляду провінційного кадебіста була й відповідь Лазаровича на запитання про віру в Бога: «Кожна людина в щось вірить. І добре, коли це віра у щось величне і світле. Я глибоко переконаний, що краще віра в Бога, ніж зневіра й цинізм»¹⁴. М. Лазарович зініціював організацію збору підписів за надання українській мові державного статусу. Така неординарна подія сталася в Кам'янці-Подільському 27 листопада 1988 р. на міському ринку. Про цю акцію детально йдеться в одній із статей М. Лазаровича¹⁵.

У 1988 р. студенти факультету фізичного виховання організували дискусійний клуб «Олімп», який став частим гостем у колективах міста. На факультеті було створено і клуб воїнів-інтернаціоналістів, який проводив прес-конференції для студентів інституту¹⁶.

У 1989 р. в педінституті працювали вже 5 політклубів. Того ж року на обласному огляді-конкурсі дискусійних політклубів, організованому Хмельницьким обкомом ЛКСМУ, кращим був визнаний один з клубів педінституту «Не бійся!». Кістяк клубу становили студенти-історики А. Заводовський, О. Буца, А. Степанець, А. Кукіза¹⁷. Перший з них у жовтні 1989 р. за результатами голосування учасників злету студентів вишу став делегатом Всесоюзного студентського форуму, який відбувся у Москві¹⁸. Учасником цього зібрання був і студент ХТІ О. Поробко¹⁹.

Заступник секретаря комітету комсомолу В. Тимченко, характеризуючи діяльність політклубу, писав: «На мій погляд під [його] назвою розуміється те, що члени клубу спроможні провести розмову на будь-яку тему і докопатися до інституту. «Не бійся» немовби закликає аудиторію до розкутості». Політклубівці ретельно готувалися до зустрічей у виробничих колективах, навчальних закладах. Але були випадки, коли доводилося виступати і без підготовки, експромтом говорити про внутрішню і зовнішню політику СРСР, міжнародні питання, авторитет комсомолу, соціальні і моральні молодіжні проблеми. Допомогали багаж знань і досить широка обізнаність. Спочатку дискусія зав'язувалася немов би серед самих членів клубу. А коли аудиторія «розжарювалася», ведучий з мікрофоном спускався зі сцени в зал і запрошував до розмови глядачів. Секретар партійного комітету інституту М. Кукурудзяк зазначав: «Приємно, що за прикладом нашої молоді в Кам'янці-Подільському почали утворюватися й інші дискусійні політклуби: в загальноосвітніх школах, технічних училищах, виробничих колективах. Нині їх уже кілька десятків. Наші політбій-

ці вважають своїм обов'язком подавати їм усіляку підтримку». Студенти-активісти забезпечували методичне керівництво, нікому не відмовляли у практичній допомозі²⁰.

У ХТІ у 1986 р. працювали 3 політичних та інтернаціональних клуби у складі 297 студентів²¹.

Вагомим свідченням зростання суспільно-політичної активності студентства була його участь у виборах до союзної, республіканської та місцевих Рад. Найбільших успіхів у цій царині домогся студент історичного факультету КПДІП І. Павлевич, якого у 1989 р. обрали народним депутатом СРСР. Трохи раніше, в 1987 р., депутатом Кам'янець-Подільської міської ради народних депутатів було обрано М. Лазаровича²².

Вищі почали налагоджувати контакти із європейськими закладами вищої освіти. Зокрема, СГІ розпочав співпрацю з Польською сільськогосподарською академією. Зокрема, у 1989 р. до Кам'янця-Подільського прибули польські викладачі і студенти, які мали запозичити досвід своїх українських колег. Щоправда, ректор М. Самокиш доволі критично оцінив цей захід: «Ми прийняли студентів і викладачів і по-суті ці 20 днів пішли на екскурсії, на спекуляцію, виставки і т.д., але тільки не на навчання. Жодного дня вони не працювали і нічого не заробили. А наука наша втратила 5 тис. крб.». Нічого хорошого не навчилися і кам'янецькі студенти, які на запрошення польської сторони перебували у Польщі²³.

У 1986 р. у педінституті було відновлено студентський театр епіграм і мініатюр (СТЕМ). Крім виступів на інститутській сцені у 1987 р. він взяв участь в огляді таких же колективів з вищів Одеси, Дніпропетровська, Вінниці та інших міст України²⁴. Такий же театр працював у ХТІ (він мав назву «Юмодес»), який очолював викладач М. Лук'янюк. У 1986 р. він здобув звання «народний». Крім цього, театр регулярно ставав лауреатом республіканських конкурсів. У вищі він традиційно проводив «Гуморини»²⁵.

У середині 80-х рр. відродився кавеєнівський рух. Значних успіхів досягла команда КВК педінституту «Чорна кішка». У 1990 р. вона перемогла на перших обласних змаганнях і на фестивалі «Золотий вовк» у м. Тамбові. До складу команди входили А. Заводовський, В. Газін, О. Жезицький, О. Карнафель, Н. Мацкайло, В. Латер, В. Батошний та ін.²⁶.

У долі України особливе місце займає початок 1990-х років. Долаючи нескінчену низку кризових явищ, українці заявили про бажання будувати свою суверенну державу, самостійно шукаючи як шляхи, так і механізми їх розвитку. Звідси висока активність на місцях, пробудження ініціативи. Саме у цей період починається бродіння в рядах КПРС. Ряд викладачів вийшли з рядів партії, частина з яких підтримали плат-

форму Народного Руху України. Прийняття «Декларації про державний суверенітет України», Закону України «Про економічну самостійність» не могли не знайти відгуку на засіданнях вчених рад. Так, 30 серпня 1990 р. проректор з наукової роботи СГІ професор В. Яблонський запропонував 1 вересня на першому занятті розповісти про суверенітет країни, економічну незалежність і пояснити, щоби кожна молода людина відчувала причетність до цієї справи. Він звернув увагу на недостатню реалізацію Закону про державний статус української мови. Зокрема, у коридорах вишу на стендах панували багатомовність і неграмотність²⁷. Ректор М. Самокиш не був таким категоричним. Він підійшов до оцінки цих подій дещо обережно: «Суспільно-політична ситуація у країні різноманітна, але нам її не зупинити... Нам треба зробити так, щоби не було ніяких суперечок між різними платформами. Наше головне завдання готувати висококваліфікованих спеціалістів і не головне, на якій він стоїть позиції. Нехай вони зустрічаються поза стінами інституту і відстоюють свої платформи»²⁸.

22 вересня 1990 р. до ректора СГІ М. Самокиша з листом звернулися члени Народного Руху України за перебудову А. Корженівський, В. Дашко, О. Барищук, В. Смолінський щодо подальшої демократизації вишу та більш ретельного дотримання законодавства республіки. Вони вимагали вивести зі складу вченої ради представників громадсько-політичних організацій – секретаря парткому інститутської організації КПУ, секретаря комітету АКСМУ/МДС. При розгляді кандидатур на ту чи іншу посаду повинні були враховуватися виключно професійні якості людини, а не її політичні орієнтації. Рухівці повідомляли, що єдиною офіційно зареєстрованою громадсько-політичною організацією був НРУ, а тому до складу вченої ради мав входити представник Руху. Водночас, вони, змагаючись за повну деполітизацію керівних установ інституту, не наполягали на участі у роботі ради. Вимагали передачі інституту приміщень, які займали партійний і комсомольський осередки. Крім того, останні мали відшкодувати вишу всі видатки, пов'язані з експлуатацією цих приміщень від дня заснування інституту. Інститут не повинен був фінансувати із свого бюджету виготовлення будь-якої політичної агітації. Вимагалось із коридорів, аудиторій вилучити пропагандистські матеріали будь-якого політичного змісту²⁹.

Лист було розглянуто на засіданні вченої ради 25 жовтня 1990 р. Він викликав поляриність думок. Ректор повідомив, що при комплектуванні вченої ради у виші керувалися нормативними актами Державного комітету народної освіти СРСР, який регламентував членство представників осередків КПУ і АКСМУ, профспілкової організації. Логічно, що мож-

на було включити й представників інших громадських організацій, але законно зареєстрованих таких організацій у виші не було. Ректор закликав усіх членів вченої ради, незважаючи на свої погляди, не переносити політичну боротьбу на студентів, оскільки їм зараз важко розібратися з політичною ситуацією: «Я завжди буду зі студентами, але я хотів би попросити тих, хто підмовляють студентів своїми фразами, діями згадати, що наші батьки і прадіди громили все підряд за одну ідею, тепер ми грамотні внуки і правнуки громимо все те, тільки у зворотному напрямку... Давайте краще не громити, а будувати, робити щось корисне для інституту, для себе, для друзів, мами, тата і т.д. Давайте думати всі як краще організувати навчання».

Студент IV курсу Д. Підгородецький виступив за те, щоб членів парткому у вченої раді не було. Певною мірою підтримали студента викладачі А. Пахолок і В. Гищук. Перший з них згадував, що перебуваючи у Краківській академії, він дізнався, що у виші було 5 осередків політичних партій. Тому «нічого страшного не буде, якщо в нас будуть зареєстровані інші партії». В. Гищук зазначав, що те, що студенти сьогодні проявляють політичну активність, ми повинні тільки вітати. «Досить нам вирощувати тих, що говорять – так як потрібно, хто піднімає руку як потрібно». Він був переконаний, що «партком це не просто партком. Це структура, яка вирішує кадрові питання, яка утримується за рахунок інституту... Потрібно розібратися. Яке місце партком займає в навчальній, науковій і виховній роботі». Перед присутніми виступив і член «страйкового комітету» А. Андреев, який повідомив, що комітет співпрацює з усіма організаціями в інституті, формальними і неформальними, і конфронтувати не буде ні з ким і буде функціонувати на «здорових началах». Організація висувала вимогу відмінити державні екзамени з суспільних наук, всі оголошення і вивіски писати українською мовою. Поступово студенти мали засвоїти українську мову. Заслухавши виступи, вчена рада ухвалила: «1. Рада працює відповідно до наказу Держкомітету народної освіти СРСР від 7.07.89 р. №565 і змін не вимагає. 2. Рада відкрита для всіх організацій, що працюють в інституті, і представляють інтереси студентів чи працівників. 3. Рекомендувати авторам заяви звернутися у Держкомітет народної освіти СРСР з пропозицією про внесення відповідних змін в інструкцію про склад ради...»³⁰.

16 жовтня 1990 р. в Кам'янці-Подільському відбувся загальноміський страйк студентів на підтримку голодуючих студентів у Києві³¹. На вимогу пікетуючих студентів президія Кам'янець-Подільської міської ради вперше на теренах Хмельниччини підняла перед будинком Рад національний

жовто-блакитний прапор³². Студентські страйки та голодування, які пройшли в державі, привели до відставки уряду³³.

У ХТІ страйк студентів викликав осуд вченої ради, члени якої 17 жовтня 1990 р. зібралися на своє екстрене засідання, де заслухали інформацію ректора про те, що заняття в інституті не проводилися, внаслідок чого вишу нанесено збитки у 10 тис. крб. Зазначалося, що активну участь в організації страйку взяв депутат міської ради народних депутатів, завідувач кафедри технології металів Г. Сіренко (нині – професор, доктор технічних наук, академік, заслужений діяч науки і техніки України, дійсний член Академії технологічних наук України, завідувач кафедри неорганічної і фізичної хімії Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника)³⁴, який спільно з Л. Бірюком розклеював листівки, агітував не йти на заняття і тим самим підтримати голодуючих студентів у Києві. Студенти підтримали ініціативу і пікетували навчальний корпус № 4. Такі дії і листівки, на думку членів ради, мали «антивиховний характер». Викладач В. Ройзман був ще відвертіший: «Де були адміністрація, партком, коли це все готувалися. Віжки відпущені не тільки у нас, а й у всій країні». Молодь підтримав лише один виступаючий – Г. Піскорський («Пора відмовитися від повчань студентів, а прислухатися до них, можливо вони праві. В чомусь погодитися і направити в потрібну течію». Врешті, абсолютну більшість пристали на пропозицію ректора Р. Сіліна: «Нам нанесені збитки і ми не можемо з цим змиритися. Деканам звернути увагу на відновлення кураторства. Вченій раді звернутися до міської ради народних депутатів із засудженням неетичної поведінки депутата Сіренка Г.О. Студентам відпрацювати пропущені заняття»³⁵.

На початку 90-х рр. почали піднімати питання про відновлення Кам'янець-Подільського державного українського університету. 22 жовтня 1990 р. на філологічному факультеті провели вечір, присвячений заснуванню у 1918 р. українського університету. На цьому заході вперше заговорили про вклад в історію, освіту і культуру державного і церковного діяча, видатного вченого, першого ректора І. Огієнка. 28 листопада рада факультету прийняла відповідне рішення³⁶. 3 грудня 1990 р. на засіданні вченої ради педінституту розглянули пропозицію декана філологічного факультету Є. Сохацької про надання інституту статусу університету і присвоєння йому імені Івана Огієнка. Учасники засідання ухвалили вивчити це питання, а «питання надання інституту статусу педагогічного університету вважали передчасним»³⁷.

25 січня 1991 р. на засіданні вченої ради СГІ, на якому розглядалося питання про розробку статуту інституту, викла-

дач В. Гишук запропонував колегам акцентувати свою увагу на ідеї утворення чи відновлення Подільського університету. Він зазначав, що університет, який раніше існував, дав путівку в життя і педінституту: «Я рахую, що це наша [з педінститутом] загальна ідея і реальна». В. Гишук поінформував присутніх, що в Кам'янці-Подільському створено групу, що мала займатися цим питанням³⁸.

Таким чином, перебудовчі процеси позначилися на громадсько-політичній діяльності вишів Хмельниччини. Демократичні тенденції проникали у середовище комсомольських організацій, реального демократичного змісту набуло студентське самоврядування, центральною ланкою реалізації якого була академічна група, студентські деканати, ради гуртожитків. З'явилися незалежні від партійних структур політклуби, що ставили за мету ведення агітаційної і пропагандистської роботи серед широких мас населення. Студенти скористалися активним і пасивним виборчим правом у виборах до союзної, республіканської та місцевих Рад. Виші почали налагоджувати контакти із європейськими закладами вищої освіти. Частина викладачів, які вступили до Народного Руху України за перебудову, вимагали подальшої демократизації органів вишу та більш ретельного дотримання законодавства республіки. У жовтні 1990 р. студенти вишів Хмельниччини підтримали побратимів, які голодували у Києві. Почали піднімати питання про відновлення Кам'янець-Подільського державного українського університету, який функціонував у 1918-1921 рр.

Примітки:

1. Відомчий архів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (далі – ВА КПНУ імені І. Огієнка). Протокол №4 засідання вченої ради інституту від 30 березня 1989 р. Арк. 4.
2. Нижник В. Є досвід! *Корчагінець*. Хмельницький, 1990. 11 лютого.
3. Положення про студентське самоврядування Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту ім. В.П. Затонського. *Радянський студент*. Кам'янець-Подільський, 1988. 19 січня.
4. Державний архів (далі – Держархів) Хмельницької області. Ф. Р. 6151. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 151.
5. Бахмат М., Алещенко М. Подільський державний аграрно-технічний університет. Кам'янець-Подільський, 2005. С. 119.
6. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6151. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 151-152.
7. Поробко О. Більше уваги питанням соціальним. *Корчагінець*. 1989. 29 жовтня.
8. ВА КПНУ імені І. Огієнка. Протокол № 7 ... від 30 травня 1988 р. Арк. 12-13.
9. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6151. Оп. 1. Спр. 936. Арк. 152.

10. Рішення зборів комсомольського і профспілкового активів філологічного факультету. *Радянський студент*. 1989. 7 грудня.
11. ВА КПНУ імені І. Огієнка. Протокол № 4 ... 30 березня 1989 р. Арк. 3-4.
12. Бабій С. Діє політклуб «Планета». *Радянський студент*. 1986. 27 лютого.
13. ВА КПНУ імені І. Огієнка. Протокол № 5 ... від 28 травня 1987 р. Арк. 21-22.
14. У Кам'янці на риночку... *Листок прес-служби УГС*. 1989. Ч. 64 (3 лютого).
15. Лазарович М. Українське студентство історичного факультету Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту в контексті горбачовської перебудови. *Гуманітарна освіта у вищій школі: історичний досвід, проблеми та перспективи*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. / [редкол.: С. Копилов (голова, наук. ред.), О. Завальнюк, В. Дубінський та ін.], Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. нац. ун-т ім. І. Огієнка, 2018. С. 165-169.
16. ВА КПНУ імені І. Огієнка. Протокол № 7 ... від 30 травня 1988 р. Арк. 14.
17. Адреса досвіду – Кам'янець-Подільський. *Радянський студент*. 1989. 9 вересня.
18. Бараховська Н. Хто поїде до Москви? *Радянський студент*. 1989. 5 жовтня.
19. Поробко О. «І нам надали слово». Олег Поробко, студент ХТИБО, був делегатом Всесоюзного студентського форуму. *Корчагінець*. 1989. 27 грудня.
20. Адреса досвіду – Кам'янець-Подільський...
21. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6151. Оп. 1. Спр. 754. Арк. 15.
22. Лазарович М. Українське студентство... С. 166.
23. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 253. Арк. 176.
24. Протокол №5 ... від 28 травня 1987 р. Арк. 23.
25. Представляємо учасників зустрічі. *Корчагінець*. 1986. 18 жовтня.
26. Нагорода переможцям. *Радянський студент*. 1990. 12 квітня; Тимченко В. Перемогла «Чорна кішка». *Радянський студент*. 24 травня.
27. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 356. Арк. 122.
28. Там само. Арк. 124.
29. Там само. Арк. 143-144.
30. Там само. Арк. 126-132.
31. Рибак І.В. Демократичні процеси у Кам'янці-Подільському в кінці 80-х – на початку 90-х років ХХ ст. *Кам'яниччина в контексті історії Поділля*: наук. зб. / [редкол.: Л.В. Баженов (відп. ред.), С.О. Борисевич, І.С. Винокур та ін.], Кам'янець-Подільський, 1997. Т. 1. С. 41.
32. Рибак І.В. Хмельниччина від найдавнішого часу до сьогодні: навч. посіб. Кам'янець-Подільський: Абетка-Нова, 2002. С. 130.
33. Вахмат М., Аleshchenko М. Вказ. праця. С. 116.
34. Сіренко Геннадій Олександрович. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Сіренко_Геннадій_Олександрович

35. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 6151. Оп. 2. Спр. 56. Арк. 145-147.
36. Прокопчук В.С. Перші кроки Центру огієнкознавства. *Іван Огієнко і сучасна наука та освіта: наук. зб. Серія історична та філологічна* / [редкол.: О.М. Завальнюк (гол.), Є.І. Сохацька (відп. ред.), М.С. Тимошик та ін.]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Поділ. на. ун-т ім. І. Огієнка, 2005. Вип. II. С. 229-230.
37. Держархів Хмельницької обл. Ф. Р. 302. Оп. 12. Спр. 338. Арк. 121.
38. Там само. Ф. Р. 195. Оп. 6. Спр. 450. Арк. 4-5.

В статье речь идет о демократических тенденциях в общественно-политической жизни вузов Хмельницкой области в период перестройки. Выяснено, что реального демократического содержания приобрело студенческое самоуправление, центральным звеном реализации которого была академическая группа, студенческие деканаты, советы общежитий. Менялись акценты в проведении политинформаций, появились независимые от партийных структур политклубы. Отмечается, что студенты воспользовались активным и пассивным избирательным правом на выборах в союзный, республиканский и местные Советы. Часть преподавателей, членов Народного Руха Украины за перестройку, требовали дальнейшей демократизации органов вуза и более тщательного соблюдения законодательства республики. Авторы рассказывают об октябрьской 1990 года забастовке студентов. Поднимался вопрос о восстановлении Каменец-Подольского государственного украинского университета.

Ключевые слова: институт, перестройка, самоуправление, группа, выборы.

Отримано: 01.11.2018